HISTORIEFORMIDLING

Marianne Poulsen

Historie-bevidstheder

ROSKILDE
UNIVERSITETS
FORLAG

Historiebevidstheder – elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium

Historiebevidstheder – elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium

Marianne Poulsen

Roskilde Universitetsforlag

Marianne Poulsen
Historiebevidstheder – elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium
1. udgave 1999

© Roskilde Universitetsforlag, 1999

Omslag: Torben Lundsted
Sats og tryk: Narayana Press, Gylling

ISBN 978-87-7867-978-9

Forsiden samt vignetterne inde i bogen er af udsnit af Maurits Cornelius Escher (1898-1972): Kringloop (Kredsløb), Litografi, 1938.

"På den ene side bliver medlemmerne af det plane kollektiv levende i rummet, på den anden side fortaber de frie individer sig igen i fællesskabet" (Escher 1960).

Roskilde Universitetsforlag
Rosenørns Allé 9-11
1970 Frederiksberg C
Tlf. 35 35 63 66
Fax: 35 35 78 22
slforlag@sl.cbs.dk
www.samfundslitteratur.dk

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk eller fotografisk gengivelse af denne bog eller dele heraf er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.
Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

Indholdsfortegnelse

Indledning *9*

Historiebevidsthed og dens kendetegn *13*
- Historiebevidsthed som forskningsobjekt *21*
- Metoden *24*
- Undersøgelsens praksis *33*
- Andre undersøgelser – andre måder *38*
- Summering og perspektiver *53*

Tre klasser – deres lærere og deres arbejde *57*
- Tre portrætter – tre lærerne *65*
  - Folkeskolelærer i Taastrup 65
  - Folkeskolelærer i København 68
  - Gymnasielærer i Odense 72
  - Forskelle og ligheder 76
- Historiehverdag i klassen *79*
  - Arbejdet i 6. klasse *79*
  - Arbejdet i 8. klasse *88*
  - Arbejdet i 3.g *93*

Børn og unge – og historie *99*
- Elevernes udsagn *107*
- Historieassociationer *108*
  - *Gamle dage 109*
  - *Ingen forbindelse 109*
  - *Metaovervejelser 109*
  - *Fag og emner 110*
  - *Eventyr 110*
  - *Krig 110*
  - *Familien 110*
  - *Andre associationer 112*

En mulig typologi *114*
Brug af historie *120*
Det identitetsskabende 121
Den følsomme kyniker 126
Historie som stedfortræderoplevelse 127
Historie som fællesoplevelse 130
Historie som indgang til det danske samfund 130
Det reflekterede forhold til historie 131
Hvem skaber historie? *139*
Fremtidens betydning 150
Hvad er interessant historieundervisning? *156*
I 6. klasse 157
I 8. klasse 160
I 3.g 164
Tilbageblik på anden historieundervisning 167
Historie andre steder *172*
Kedsomhedens byrde *176*

Erobring af kulturarven – dannelse af erindringsspor *181*

Noter og henvisninger *194*
Litteraturliste *199*
Bilag *205*
English Summary *207*
Forfatteren *215*

Forord

Historiebevidstheder – elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium er tiende bind i en skriftrække udgivet af Center for humanistisk historieformidling, der har til huse på Danmarks Lærerhøjskole. Centret blev oprettet i efteråret 1995 på grundlag af en treårig bevilling fra Statens Humanistiske Forskningsråd og har påtaget sig den opgave at gennemføre en række komparative undersøgelser af humanistisk historieformidlings kendetegn og vilkår i dagens Danmark. Resultaterne af disse undersøgelser præsenteres for en bredere offentlighed igennem denne skriftrække.

Forskningsprojektet tager udgangspunkt i det forhold at formidling af historie er et tværhumanistisk arbejdsfelt, og det er baseret på et tværinstitutionelt samarbejde mellem Arbejdermuseet, Danmarks Lærerhøjskole, Museet for Holbæk og Omegn, Nationalmuseet og Roskilde Universitetscenter. Den forskningsmæssige ledelse af projektet ligger hos Claus Bryld (RUC) og Bernard Eric Jensen (DLH). For en nærmere beskrivelse af projektet henvises til skriftrækkens bind 1: *Erindringens og glemslens politik* (1996).

Nærværende bog omhandler en undersøgelse blandt elever i folkeskole og gymnasium. Bent Mouritzen, Enghave Plads Skole, Tina Hjelm Petersen, Gadehaveskolen og Aase Bitsch, Odense Katedralskole har alle stillet deres tid, viden og elever til rådighed for undersøgelsen. Yderligere har de indvilget i at fremstå ved navns nævnelse, ligesom de har indhentet de fornødne tilladelser fra elever, forældre, skoleinspektører og rektorer, således at også eleverne fremstår med deres rigtige navne. Bente Wolfe, Jyllinge Skole og Jørgen Husballe, Viborg Katedralskole stillede sig til rådighed som sparringspartnere i begyndelsesfasen.

Indledning

I løbet af skoleåret 1996-1997 besøgte jeg tre uddannelsesinstitutioner. Besøgene fandt sted som led i en undersøgelse af hvordan historiebevidsthed manifesterer sig hos børn og unge, og hvordan de, set i lyset af deres historiebevidsthed, tænker om historiefaget. Undersøgelsens hensigt var at tilføre den historiedidaktiske debat nogle modtager- eller brugersynspunkter og dermed perspektivere debatten. Den undersøgte brugergruppe består af elever i folkeskole og gymnasium. Bogen bygger derfor i alt overvejende grad på empiri indsamlet ved interviews med børn og unge. Men også interviews med deres lærere og observationer af undervisningen indgår i undersøgelsesmaterialet.

Der er tale om en dybdeundersøgelse. Som dette ord antyder er der tale om en relativt smal undersøgelse som, i stedet for at gå i bredden med et stort antal elever, koncentrerer sig om eleverne i tre klasser. En 6. klasse, en 8. klasse og en 3. gymnasieklasse.

Forskellige overvejelser af teoretisk art har indgået i empiribearbejdningen. De indledende afsnit omhandler derfor forskellige teoretiske spørgsmål som undersøgelsen på forhånd måtte tage stilling til. I første række drejer det sig om spørgsmålet om hvordan en undersøgelse af historiebevidsthed kunne gennemføres, således at resultaterne ville komme til at afspejle hensigten. Derefter beskrives undersøgelsens faktiske praksis. I afsnittet *Andre undersøgelser – andre måder* diskuteres metoder og resultater af andre undersøgelser med mere eller mindre samme forskningsobjekt. Først derefter tages der fat på den konkrete undersøgelse. I fremstillingen har jeg bestræbt mig på at lade empiri og teori fremstå på en måde så de løbende belyser hinanden. Der er således ikke i hovedafsnittet *Børn og unge – og historie* trukket en skarp linie mellem teoriafsnit og afsnit med bearbejdet empiri. Der lægges ud med beskrivelser af de tre klasser, deres lærere og

deres måde at arbejde på, og derefter behandles elevernes udtalelser, holdninger og meninger. I det afsluttende afsnit *Erobring af kulturarven – dannelse af erindringsspor* diskuteres og perspektiveres undersøgelsens resultater.

Historiebevidsthed drejer sig om samspillet mellem nutidsforståelse, fortidsfortolkning og fremtidsforventninger. Sådan lyder den i nordisk sammenhæng gængse definition på historiebevidsthed. En anden definition taler om at historiebevidsthed udvikler sig i spændet mellem erfaringsrum og forventningshorisont.[1] Hvad enten man anvender den ene eller den anden definition, er der tale om en opfattelse af at historiebevidsthed dannes i den enkelte og etablerer sig som dele af personligheden med alle dens individuelle og kollektive træk. Dette begreb om historiebevidsthed knytter sig til en konstruktivistisk opfattelse af viden og læring. Ifølge en sådan opfattelse konstrueres viden af den enkelte, idet ny viden væves sammen med den viden som individet allerede besidder. Viden vil derfor variere i forhold til hvem der lærer og under hvilke omstændigheder (se fx Dysthe 1995).

Historiebevidsthed er på en og samme tid både et individuelt og et kollektivt begreb som knytter an til identitetsdannelse, opfattelse af medborgerskabsroller og af forholdet mellem livsverden og system. Historiebevidsthed har mange forskellige funktioner. Der kan indkredses i det mindste en erindrende, en (samfunds)diagnosticerende, en anticiperende, en legitimerende og en perspektiverende eller horisontudvidende funktion (*At formidle historie* 1999). Alle disse funktioner findes udtrykt hos elever i denne undersøgelse.

Når det er sagt at undersøgelsen drejer sig om hvordan elevernes historiebevidsthed manifesterer sig, skal det straks tilføjes at der arbejdes med et universalistisk historiebevidsthedsbegreb. Det betyder at enhver manifestation såvel som det ikke-manifeste i fx en 'tavs' historiebevidsthed hører med.

Tilsyneladende, og i fuld overensstemmelse med en konstruktivistisk viden- og læringsopfattelse, stritter elevernes holdninger

til og brug af historie i alle retninger. Men kun tilsyneladende. Når der anlægges en brugersynsvinkel, viser det sig at eleverne peger på forskellige aspekter af historie og forskellige mulige betydninger individuelt og kollektivt. Kun få af eleverne er imidlertid i stand til at få øje på flere forskellige aspekter og peger derfor i de fleste tilfælde på især ét som det vigtigste for dem. Det kan fx være det identitetsdannende i den nære historie, de 'gode historier' eller historiens evne til at forklare nutidige fænomener. Disse holdninger fungerer som en påmindelse om at historie som fag både er et samfundsfag og et kulturfag. I de sidste 30 års løbende debat om historie har såvel undervisnings- som fagfolk haft tendens til at hæfte sig ved enten det ene eller det andet af disse to. Det, som eleverne gennem denne undersøgelse fortæller 'os', undervisere, fagfolk og didaktikere, er at historie er begge dele, og at det derfor bør indeholde begge dele.

Undersøgelsen peger imidlertid på endnu et forhold, nemlig det at historie udover at være et samfunds- og et kulturfag også kan opfattes som et natur(historisk)fag, i den forstand at det blandt meget andet også omhandler menneskets forhold til naturgrundlaget. Den store naturhistoriske sammenhæng og hele samspillet mellem kultur og natur har i de senere år trængt sig på som et sæt af problemstillinger, der skal tages stilling til nu og i fremtiden. Fagenes legitimering og heriblandt specielt historiefagets legitimering fremover afhænger i nogen grad af om de bliver i stand til at behandle de forandringer der har været og er på færde i dette samspil.

Undersøgelsen kan således læses som en brugerundersøgelse der forsøger at give substans til indholdet af den plads som modtagersiden indtager i det kommunikative samspil mellem afsender, sag og modtager. Som sådan indeholder den en opfordring til lydhørhed over for elevernes påmindelse om fagets mangfoldighed. For det er – viser denne undersøgelse – i krydsfeltet mellem fagets mange udtryk at historiebevidsthed udvikles.

Dermed peges på endnu et forhold som er væsentligt i denne fremstilling, nemlig det forhold at det næppe er muligt at fremhæve en bestemt form for undervisningspraksis som den der